

AZ ÉRTELMSÉGI UTÁNPÓTLÁS KÉRDÉSÉHEZ. Az értelmiségi rétegek foglalkoztatottsága összefüggésben van egyrészt azzal a haszonnal, amit termelési vagy osztályszempontból a tőkés rendnek jelentenek, másrészt az értéktöbblet-résszel, amit a termelés urai ezeknek a rétegeknek közvetve vagy közvetlenül juttatnak. Ez az osztályhaszon és ez az értéktöbblet-rész, a társadalom általános válságának a szakaszában egészen minimálisra csökken, ennek ellenére azonban az értelmiségi utánpótlásban nem csökkenés, hanem ellenkezőleg a tőkés termelő-erőkhöz s a társadalom általános fogyasztóerejéhez viszonyított értelmiségi túltermelés áll be. És bár a tőkésrend a már meglévő szabadfoglalkozású-értelmiségi réteget sem tudja foglalkoztatni, az értelmiségiek száma egyre nő, s utánpótlásukban minden előzetes rendszabály ellenére sincs „javulás”. Túltermelés van nemcsak az árukban, hanem az értelmiségiekben és azok termékeiben is. Mig azonban az általános társadalmi válságon belüli ciklikus válságok, az áruk termelési és fogyasztási egyensúlyát kiméretlenül helyreállítják, addig az értelmiségi túltermelés krónikus jellegű, és sem a gazdasági élet törvényei, sem állami rendszabályok nem tudják orvosolni. Az ismert anarhia így az értelmiségiek termelésére is kiterjed. Ez az anarhia abban az ellenmondásban éri el tetőfokát, hogy a legtöbb szabadfoglalkozású, s a szabadfoglalkozásúak legerősebb utánpótlása olyan életkorú, amikor a tőkés termelésnek a legkevésbé van szüksége reá. A termelő-erők és a termelő-erőkre: épült társadalmi intézmények kifejlődésének szakaszában a szabadfoglalkozásúak nélkülözhetetlenek, ma azonban amikor a termelő-erők további kifejlődése a monopoltőke korlátaiba ütközik, a szabadfoglalkozásúak nagyarányú pauperizálódása s az elszegényedés ellenére való további szaporodása aktuális. A helyzet valóban bizarr: a pusztító népbetegségek idején a legkisebb az orvosok foglalkoztatottsága: a jogszolgáltatásnak az egészség- és fél-szervezett-regresszió korában adott válsága idejében a legtöbb az ügyvéd: a krízises vagy legjobb esetben depressziós termelés korában a legtöbb a mérnök: az állami költségvetések összezsugorodásának a pillanatában a legfelduzzadtabb a tisztviselők száma. Az agyra tehát mind kevesebb a szükség, az agy a tőkés termelésnek mind kevesebb szolgálatot tesz. A szabadfoglalkozásúak társadalmi szerepét döntően az határozza meg, hogy ennek a rétegnek jó része valamelyik rohamosztag áldozatkész tagja. A parancsuralomnak nemcsak elméleti, hanem gyakorlati előharcosai is ebből a deklaszálódásra ítélt rétegből kerülnek ki. Ez az önállóság látszatában élő, valójában azonban a termelési renddel ezer szállal összenőtt réteg és főleg ennek egyetemi utánpótlása, a mindenfajta szervezett-regresszió élcsapata

Romániában a középrétegek laza összetételében számbelileg és politikai súlyát illetőleg is a szabadfoglalkozásúak és a tisztviselők fontos szerepet játszanak. S mert régebben az állam csak a legnagyobbfokú gyámkodás révén tudott egy középosztályt kialakítani, az állami protekciónizmus a fiatal értelmiségiek irányában tradicionális. A fiatal értelmiségiek az egyetemekről fokozott számban kerülnek ki, s miután az állami költségvetés nem bírja az eltartásukat, a szabadfoglalkozásúak krízise még fokozottabb mértékben állandósul, mint az ipari, kereskedelmi, gazdasági értelemben fejlett nyugati államokban. A már régebben is túlméretezett értelmiségi pályákon a megélhetés csak úgy volt lehetséges, hogy az értelmiségi valamilyen módon kapcsolatban állt a költségvetéssel. Amikor ez a helyzet — az állami gyámkodás csökkenése, a szubvenciók, az állami alkalmaztatás stb. révén — megszűnt, a szabadfoglalkozásúak és értelmiségiek nagyfokú elszegényedése és ugyanakkor nagymértékű regresszió

zálódása következett be. Nem véletlen például, hogy ép' a legzsufoltabb szabadfoglalkozású pályán, az ügyvédek között lépett fel legelőször az organizált szakma-rendiség. Az egyetemek ontják a diplomásokat: s a helyzetük a legvígasztalanabb. Persze más termelési feltételek mellett a szabadfoglalkozásúak foglalkoztatottsága és szerepe egészen más; a meglehetősen erős orvosnyomor idejében akadnak vidékek, ahol átlag minden 30.000 lakosra jut egy orvos. — Általában az értelmiségi utánpótlásra a következő adatok a jellemzők: a háború előtti 25 főiskolával és egyetemmel szemben ma 29 a főiskolák száma; míg azonban 1912-ben összesen 8832 főiskolás volt, addig 1935-re; ez a szám 37.771-re ugrott. A növekedés óriási. 1912-ben 1818 lakosra jutott egy főiskolás, 1935-ben már 685-re. Az értelmiségi pályák különben is egyenlőtlenül oszlanak el. Ez az eloszlás több tényezőtől függ. Függ a termelési költségek nagyságától (tandíjak, vizsgadíjak, könyvek ára, stb.), függ a főiskolás anyagi helyzetétől s a választott pálya előrelátható rentabilitásától. Ezek a tényezők, együttesen, adják a pályaválasztás indítékait. Érthető módon a jogi pályán a legnagyobb a zsufoltság, mert ez a pálya a legolcsóbb (a látogatási kötelezettség hiánya, az olcsóbb taxák, stb.), másrészt erről a pályáról lehet a legkönnyebben állami állásba jutni, különösen amióta az állami tisztviselők széles rétegétől kívánják meg a jogvégzettséget. A főiskolások anyagi helyzete: ugyancsak döntő szerepet játszik az egészségtelen elosztásnál (a bucaresti legyetemen pl. az utolsó 14 év átlagában a diákok 45%-a jogi pályát választotta), a diákság nagyrésze u. i. földmives szülők gyermeke, s különösen az utóbbi években ez a mezőgazdasági válság által sulytott osztály leszármazottjai előszeretettel keresték fel a legolcsóbb pályákat (papi, jogi). Az orvosi fakultás diákjainak a száma viszont állandóan csökken; az 1921. évi 19%-al szemben ma már alig 9%-a az összediákságnak. Csak természetes, hogy ez a helyzet közrejátszik abban, hogy Európában ma Romániában a legnagyobb a halálózási arányszám. Az előbbiekből viszont kiderül az is, hogy az értelmiségiek termelésének semmi köze sincs a társadalmi szükséghez, az értelmiség-termelést olyan, a társadalmi szükséglettől elütő tényezők szabják meg, mint pályaválasztási költségek, rentabilitás, stb. Ez ellen a tőkés-termelés felfogóképességéhez és az „intellektuális piac” kapacitásához viszonyított túltermelés ellen, természetesen felléptek az utóbbi időben. De csak igen kis eredménnyel. A „főiskolai reformok” nem, az életlehetőségek és a nagyobb kultúra érdekében történtek, hanem a diákság számának korlátozását, a taxák emelését, a diákság erősebb kiválasztását célozták. A cél nem az élet feljavítása, hanem az értelmiségiek rendjének számbeli csökkenése volt. Ezek az anti-intellektuális és értelmiség-ellenes törekvések eredményezték azután, hogy a diákság egyrésze feledezte: professzionális kérdéseit s a szokványos antiszemita és más jelszavak helyett a tanszabadság, az olcsó tanulás s az elhelyezkedési lehetőségekért való harc mellett foglalt állást.

Bizonyos, hogy a problémának nem, az a lényege, hogy hatszáz és egynéhány lakosra jut egy diák, hanem, az, hogy ez a hatszáz és egynéhány lekos még azt az egy diákot sem: tudja eltartani. A diákság és az értelmiségi jobb sorsának feltétele a tömegek magasabb kulturigénye, a magasabb anyagi színvonala s ezen túl a profitgazdaságot leváltó tervgazdaság megszületése...

(Bányai Imre)

ASZOCIOLÓGIA ÉS „ALÉLEKTANIPILLANAT” Időről-időre napvi-lágra jut egy égő seb, melyen át a magyar fiatalság és a magyar jövő rajzolódik ki. Nem akarunk ezáltal rávi-